

Estudi i recerca d'alguns informants manacorins pertanyents a la classe eclesiàstica de Mn. Antoni M. Alcover en la recol·lecció de l'*Aplec de Rondaies Mallorquines*

Joan Miquel Riera

Introducció

L'estudi i recerca dels informants manacorins pertanyents a la classe eclesiàstica de Mn. Antoni M. Alcover en la recol·lecció de l'*Aplec de Rondaies Mallorquines*, cal situar-lo en el marc d'una recerca més àmplia titulada: "Qui contà les Rondalles a Mn. Antoni M. Alcover?".

Dita recerca, "Qui contà les Rondalles a Mn. Antoni M. Alcover?", va encaminada cap a la coneixença i troballa de les distintes persones que anaren contant totes i cadascuna de les *Rondaies*, per anar formant de tots ells ressenyes biogràfiques que ens donin informació bàsica sobre la persona.

A partir de la comparativa i estudi gràfic d'aquestes informacions biogràfiques, es pretén extreure com a conclusió els processos d'interacció amb la societat que tingué Alcover en la seva tasca d'eternitzar part de la rica cultura popular mallorquina.

A més, observant l'estudi que es presenta des d'un cert lligam als estudis críticoliteraris de l'*Aplec de Rondaies*, dels quals cal destacar la tasca empresa per Magdalena Gelabert en el discerniment del que dintre de la redacció final és fidel al testimoni de la tradició i el que forma part de la dimensió creadora d'Alcover en l'*Aplec*. Podem dir que "Qui contà les Rondalles Mallorquines a Mn. Antoni M. Alcover?" seria el reconeixement, -sempre recordant que l'anonimat és una de les fites clau de la cultura i la literatura popular, i encara més en la transmissió oral d'aquestes- de totes aquelles persones que donaren a Alcover, per una part, la saviesa popular que ells posseïen, ben segur dels seus avantpassats, i per altra part, la base (tema, personatges, context...) per a desen-

volupar la seva creativitat literària.

Desenvolupament

L'estudi es formarà amb una metodologia sistemàtica amb les fases següents:

1. Buidatge de tots els noms que apareixen en els peus de pàgina de l'*Aplec de Rondalles*.

¹ M'ho contaren dos missatges de ca nostra (el sen Miquel *Racó* i el sen Bernat *Canyeto*) i mon pare, tots tres morts, de més de vuitanta anys, a Manacor; En Francesc de B. Moll i Casesnoves, de Ciutadella; En Juan Riutort i Lliteres, de Petra; les senyorettes Na Maria i Na Magdalena Nicolau i Rosselló i Na Concepció Llabrés i Torres, de la Ciutat de Mallorca. Tots, fora les tres senyorettes, just deien que Mahoma està a l'aire sense tocar enlloc dins la seua tomba; a Menorca diuen que això o allò «està *en-là* com Mahoma».

2. Una primera classificació dels 227 informants (que en la recerca s'anomenen "contadors"). Aquesta classificació es feia sota sis aspectes de cada un dels contadors.

- a) Nombre de rondalles que havien contat a Mn. Alcover.
- b) La classe o estament social a què pertanyien: els classificava en noblesa, eclesiàstics, pagesia, intel·lectuals.
- c) El seu gènere (home/dona).
- d) La procedència geogràfica en tant que poble (part forana i camp) o ciutat (Palma).
- e) La població d'on eren o en què residien (Manacor, Palma, Felanitx...).
- f) El nivell cultural/intel·lectual que tenien: els classificava en alt, mitjà, baix.
- g) Hi ha dues excepcions en la classificació: els documents i els llocs. Provenients de les rondalles contades a Alcover a un poble en general (així ho fa constar en els peus de pàgina), i altres que tenen un ressò a alguna història o llegenda que consta ja en algun document (un exemple és la *Crònica* de Ramon Muntaner).

contador	nº	procedència social	sexe	geogràfica	població	nivell cultural
Antoni Garrit	27	pagesia	home	poble	Sant Llorenç	baix
Da. Magdalena Despuig i Troncoso	5	noblesa	dona	ciutat	palma	mitjà
Mn. Bernat Cifre	3	eclesiàstics	home	poble	Pollença	alt
Mn. Joan Ferriol	9	eclesiàstics	home	poble	sineu	alt
Mn. Ensenyat	2	eclesiàstics	home	poble	Andratx	alt
Mn. Joan Aguiló	8	eclesiàstics	home	poble	manacor	alt
Mn. Costa i Llobera	2	eclesiàstics	home	poble	Pollença	alt

3. El treball de camp (actualment en procés), que consisteix en una recerca bibliogràfica de l'informant (*Bolletí del Diccionari, Dietaris..., Epistolaris...*, bibliografia sobre Alcover), i després la localització del contadors, en la majoria dels casos, la localització dels seus descendents, per a poder trobar la màxima quantitat d'informació de cada un d'ells.

4. La recol·lecció d'imatges dels contadors (fotografies o retrats).

5. Redacció d'una ressenya biogràfica i arxiu d'imatges dels contadors que es van localitzant i dels que es va adquirint informació.

6. A partir de la ressenya, es revisa la primera classificació, confirmant o canviant les hipòtesis en tant que procedència social, localització geogràfica, població, nivell cultural i, en alguns casos, gènere.

7. Un cop revisats tots els contadors es pot dur a terme un estudi més socio-històric del procés recol·lector de Mn. Alcover.

Desenvolupament del treball de camp en la recerca dels informants manacorins pertanyents a la classe eclesiàstica, i les ressenyes biogràfiques resultants

El treball de camp en el cas d'aquests contadors ha seguit el mateix esquema:

- Recerca bibliogràfica:

- a) *Bolletí del Diccionari*.
- b) Epistolaris.
- c) *Bolletí Oficial del Bisbat*.
- d) Arxius de parròquies i convents.
- e) Estudis alcoveristes de referència.
- f) Altres informacions.
- g) Imatges.
- Recerca per testimonis orals i altres.

Alguns manacorins de la classe eclesiàstica que contaren rondalles a Mn. Alcover

Rondalles contades per: **CATALINA ALCOVER i DURAN, neboda**

1. L'arca de Noé tapada de neu – Tom V
2. Tres germans – Tom XIV
3. Una cala travinetxo – Tom XVIII

- Dades biogràfiques

Catalina Alcover i Duran era la major dels fills de Martí Alcover i Magdalena Duran. Dedicà la seva vida a l'espiritualitat i a la vida contemplativa en comunitat. Va fer els vots a la congregació de les germanes de la Caritat, de la qual n'arribà a ser reverenda mare.

Pel que fa a algunes referències documentals de Catalina Alcover i Duran, la trobam per exemple als Bolletins del Diccionari VII i XIII. En el BDLC XIII (1923-1924) diu Alcover que dia 26 d'abril del 1923 ell, el seu germà Pere Josep, la dona d'aquest na Margalida Estelrich, i la mare d'aquesta, juntament amb el marquès de sa Torre, Ferran Truyols i Despuig, van a dinar a Artà. Allà, diu que anaren al convent de les monges de la Caritat a veure la seva neboda anomenada Sor Catalina de l'Esperit Sant Alcover i Duran.¹

També podem trobar referències als epistolaris familiars, per exemple en l'*Epistolari V* trobam una carta de Mn. Alcover adreçada a Martí i Magdalena, on esmenta que la Rda. Mare de les monges de la Caritat havia anat a dir-li que havien fet na Catalina superiora del convent que el proper diumenge havien d'obrir a la Colònia. Afegeix el canonge que “na Catalina té qualitats superiors per comandar una casa religiosa...”. La carta segueix avisant als familiars que

1 Alcover, Antoni M. (1924). Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana, tom XIII. Palma: E. Viuda d'En Pizà.

no s'han d'enfadar perquè en lloc d'acostar na Catalina a un convent més a prop l'enviïn a sa Colònia, perquè que la facin superiora és cosa molt bona.²

Rondalles contades per: **Mn. BARTOMEU DOMENGE i FULLANA**

1. Com és que ses dones tenen més poc cervell que ets homos – Tom V

- Dades biogràfiques

Bartomeu Domenge i Fullana és anomenat per Alcover com a prevere de Manacor. Entre la informació obtinguda sabem que entre els dies 11 i 13 de març el bisbe li donà la primera clerical tonsura a l'oratori del palau episcopal; en aquell moment Bartomeu Domenge era alumne intern del Seminari Conciliar de la Diòcesi.

Els dies 24 i 25 de maig, el bisbe Mateu Jaume donà els ordes menors i el subdiaconat a Bartomeu Domenge. Finalment podem dir que arribà a ser un gran especialista en llatí, així com que fou el fundador del convent de la Santa Família de Manacor, i que es dedicava a preparar el jovent per estudiar català.

La millor referència de Mn. Bartomeu la trobam a BDLX X (1918-1919), on en l'apartat de “amichs morts” Alcover parla i descriu Mn. Bartomeu:

Nat a Manacor l'any 1847, fets ab gran profit sos estudis an el Seminari i ordenat de prevere l'any 1874, s'entregà ab gran ardor i zel an els Sagrats Ministeris de predicar i confessar i a l'ensenyansa de les primeres lletres i del llatí, per la qual reunia qualidats com pocs n'hi ha haguts a Mallorca. Ho demostrà la multitud de deixebles que acudien a la seua escola, veient-se obligat a cercar ajudants perque no hi poria donar abast ell tot sol.

Era un pedagog consumat; sabia com negú aficar les coses dins el cervell dels deixebles. Per això en tengué tants i tants d'aprofitadíssims, conseguint sobre tot la seua escola de llatí una fama mai vista. A nosaltres ens cabé la sort d'esser deixebles d'ell, i seriem ingratíssims si no rendiem aquest homenatge de rigurosa justícia an el seu talent pedagògic excepcional. Sens dupte se degué an això que lo Rdm. Sr. Bisbe Cervera el volgués de Catedràtic i Superior an el Seminari, però Mn. Domenge, modest i humil com era de cor, s'estimà més seguir a la seua vila nadiua treballant a la seua escola, a la trona i an el confessorari.

Mai perdé l'afició a l'estudi sòlid i acorat de la teologia i filosofia, en les quals enfondia una cosa de no dir, com ho deixaven endevinar els seus sermons i la partida d'articles que publicà demunt el diari catòlic El Ancora, que cridaren ferm l'atenció dels intel·ligents. Des que conegué les obres caporals del reneixement català, en fou admirador i ensaboridor, i ens feu costat sempre en l'Obra del Diccionari. Com hagué doblegats els cinquanta, deixa l'escola primària i de llatí, i emprèn una altra obra molt més grossa, de més alè i empenta: la fundació d'una Congregació Relligiosa: Les Sir-

2 Alcover, Antoni M. (1997). Epistolari Familiar VI, a cura de G. Barceló. Manacor: Escola Municipal de Mallorca. (Papers de Sa Torre). Pàg. 22.

ventes de la Sagrada Família, consagrades an el culte de l'Eucaristia, a escampar la devoció de la Sagrada Família reunint els diumenges i festes les donzelles per ensenyar-los de lletgir i escriure i la pietat solidament cristiana. Per via d'una germana seua preparà ab molts d'anys d'antelació el planter de la futura congregació, que implantà definitivament, prèvia l'aprovació diocesana i pontificia, l'any 1907. Molt, però molt li costà tal obra, que el col·loca entre els mallorquins heroics. No sabem com s'ho fe seu, perquè ell era d'una família pobre d'allò més. Doncs bè, ell se va sebre enginyar per comprar casi al bell mig de la vila vuit o nou cases per alsar-hi aquella Casa Relligiosa, comensant per bastir-hi una església d'estil ogival primitiu i a poc poc anà enllestint l'estatge per les monges, inaugurant-se la Congregació solemnement dins l'octubre de 1907, com hem dit, i se consagrà exclusivament en el servei d'aquella església sense retribució de cap casta, dient-hi la missa cada dia, confessant-hi i donant-hi la comunió predicant-hi, tots els diumenges i festes i sovint els dies feners, extenen dins la vila i fora-vila d'una manera prodigiosa la devoció de la Sagrada Família per via de la Visita Domiciliària de les Capelletes. I aquesta vida feu fins que s'acabaren de tot les seues forces, i cumplits els setanta anys passà d'aquesta vida dia 4 de desembre, deixant ben consolidada i pol·lent la venerable Comunitat de Sirventes de la Sagrada Família i un nom immaculat i gloriós a la posteritat i un exemple d'abnegació a tota prova, de fe imperturbable en la divina providència i d'un enlairat patriotisme que cal a tots enlitzar i imitar.³

Rondalles contades per: **Mn. JOAN FONT, de Son Cigala**

1- Sa Titina i sa Geneta – Tom IV

- Dades biogràfiques

Joan Font, titular de Manacor, va rebre el diaconat dia 17 i 18 de setembre de 1880. Alcover el localitza a Son Cigala, al terme municipal de Manacor. Fou el fundador de “Sa Reunió”, agrupació de jovent catòlic de Manacor. Era un home de molta activitat i que feia feina pels joves. Ens consta, d'acord amb el BDLC I, que fou col·laborador per la causa del *Diccionari*⁴.

Rondalles contades per: **Mn. JOAN FERRER i GALMÉS**

1. Es dotze mesos i dues jaies – Tom XXI

- Dades biogràfiques

Alcover l'anomena com “mon cosí”. Les investigacions en han conduït a saber que Joan Ferrer i Galmés rebé el 9 de març de 1882 els quatre ordes menors i el subdiaconat. Dos anys després, un 28 de març de 1884, rep el diaconat

3 Alcover, Antoni M. (1919). Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana, tom X. Palma: E. Amengual i Muntaner.

4 Alcover, Antoni M. (1902). Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana, tom I. Palma: E. Amengual i Muntaner.

i el 6 de juny del mateix any el presbiterat.

Cal esmentar que Alcover, en l'últim número en què escrigué del setmanari l'*Aurora*, fa constar que el pseudònim "Lau Pel d'Or", amb què se signen alguns articles entre 1914 i 1916, pertany a Mn. Juan Ferrer. Alguns dels seus articles són: núm. 385 (8-I-1914) "Una pescada", p. 3-4; núm. 390 (7-II-1914) "La Senyora Rosa", p. 4; núm. 394 (7-III-1914) "De totes herbes. Si ta mare et veia!", p. 3; núm. 395 (18-IV-1914) "Tot es tornat fum!", p. 3-4; núm. 397 (28-III-1914) "Un miserable", p. 4; núm. 399 (16-V-1914) "Una mala hora", p. 1-2; núm. 412 (15-VIII-1914) "Una bauxa esveuvada", p. 3-4; núm. 427 (28-XI-1914) "En Tofol i na Pereta", p. 1-2; núm. 429 (12-XII-1914) "El Senyor Bonifaci", p. 2; núm. 488 (29-1-1916) "Un estudiant", p. 1-2; núm. 511 (8-VII-1916) "Un mercader nou", p. 3-4.⁵

A més, Mn. Joan Ferrer apareix a les llistes de col·laboradors del *Diccionari* en el BDLC.

Rondalles contades per: **Mn. JOAN AGUILÓ i PINYA**

1. N'Estel d'or – Tom I
2. Na Magraneta – Tom I
3. Sa Jaia Xaloc i sa Jaia Bigalot – Tom I
4. Una bruixa destapa ses mangarrufes d'un enamorat – Tom V
5. Na Joana i la fada Mariana – Tom VI
6. S'Aigo ballant i es canariet parlant – Tom VI
7. Es Castell d'iràs i no tornaràs – Tom VII
8. Sa Cama-Rotgera – Tom XVII

{Les sabia de sa mare Catalina Tomàs Pinya}

- Dades biogràfiques

Mn. Aguiló sempre ha estat reconegut per la seva obra arqueològica a Son Peretó, però cal reivindicar, com ja fa Alcover, altres caires en què Aguiló va destacar en el seu temps, i que han quedat un tant oblidats.

A partir de la biografia que Alcover en fa al *Bolletí*, a l'apartat de "amichs morts", podem dir que Joan Aguiló Pinya, fill de la contadora Catalina Tomàs

5 Miralles, Joan (2001). "Aproximació a Mn. Antoni M. Alcover polemista". A: Actes del Congrés Internacional Antoni M. Alcover, a cura de Jaume Guiscafrè i Antoni Picornell. Universitat de les Illes Balears, Càtedra Alcover-Moll-Villangómez. E. Publicacions Abadia de Montserrat, 2003. Pàg. 64-73.

Pinya, nasqué a Palma al 1860 i estudià al Seminari de Mallorca; així fou que dia 22 de desembre de 1882 rebé la primera clerical tonsura, dos anys després -a les tèmposes de la dominica IV d'advent (desembre de 1884)- rep els quatre ordes menors i el subdiaconat. Fou ordenat prevere amb 26 anys, per les tèmposes de St. Tomàs de 1886, i va dir la Missa Nova dia 27 de desembre d'aquell any (del *Bolletí XIII*).

Com a prevere quasi en la totalitat adscrit com a vicari de la parròquia dels Dolors de Manacor, en què dugué a terme obres com la fundació de l'Hora Santa.

Alcover, tant en el BDLC com en els epistolaris, exposa molta informació de com era i què va fer al llarg de la seva vida Mn. Joan. Podem observar que es truncaren moltes de les empreses que engegà en la seva joventut, com per exemple aconseguir que Fartàrix fos parròquia, la consolidació de l'estol de joves de Fartàritx, el batalló infantil de l'època dels lluisos. Així com, a causa del retard en la canonització de Sta. Catalina Tomàs, no s'arribà a publicar mai la magna biografia (segons diu Alcover) que Aguiló havia escrit de la santa, per encàrrec del bisbe Campins.

En la diferent bibliografia alcoveriana trobam nombroses referències a Mn. Joan Aguiló, per exemple s'esmenta que Aguiló va fer una comunicació en el I Congrés de la Llengua Catalana, l'any 1906, titulada "Fronteres de la llengua catalana i estadística dels qui parlen català", exposició que fa que Alcover l'adjectivi d'erudit escriptor. A més, esmenta un article que es publica per a l'ocasió en el diari *Poble Català*, de 17 d'octubre, en què es deia del treball de Mn. Aguiló: "aquesta memòria és d'un treball de benedictí i tota ella esta escrita ab elegància i senzillesa que valgué una forta ovació al seu autor, al terminar aquesta lectura"⁶. Abans d'això, al *Bolletí* es narra com transcorre l'aventura d'Aguiló i altres congressistes durant el viatge cap a Barcelona, i l'arribada dia 12 d'octubre al Congrés.

De la seva variada participació en el BDLC III diu:

Penjat a una de les parets de la gran sala, se vey a un mapa de tots els territoris de llengua catalana, el primer de que tenim notícia qu'hajen fet may. Té prop d'un metre d'ample per dos y busques d'alt. Es una obra de Mn. Joan Aguiló de Manacor (Mallorca) y N'Antoni Riera, farmacèutich del metex poble, y els ha proporcionades les claricies per ferlo, Mn. Alcover. Cridava molt l'atenció, y sempre hi havia un boldró d'entusiastes devant, que'l se miraven de prim conte".⁷

6 Alcover, Antoni M. (1907). *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, tom III. Palma: E. Amen-gual i Muntaner.

7 Alcover, Antoni M. (1907). *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, tom III. Palma: E. Amen-gual i Muntaner.

Segons les llistes del BDLC, Aguiló fou un important col·laborador del *Diccionari*, Alcover el posa amb els qui ell anomenava “col·laboradors que tenen poca son”, i diu que aportà més de 1.500 cèdules.

Com a escriptor, cal dir que l'any 1902 el bisbe Campins publicà un certamen en què oferia 1.000 pessetes per la millor “Vida del Bon Jesús” en català de Mallorca. Dia 31 de desembre de 1904, acabat el termini de presentació, se'n dugué el premi Mn. Aguiló, amb l'obra després publicada el 1914 titulada *Vida de Nostre Senyor Jesucrist*. Per altra banda, es consagrà com a poeta al 1903 publicant *Poesies*, així com posteriorment “l'Ave Maria de Lluch i l'himne tan conegut de Mallorca Ditxosa”.

Però l'obra no narrativa més important i que donà més nom a Aguiló foren les excavacions que realitzà l'any 1912, quan es descobriren les restes de la basílica paleocristiana a Son Peretó, finca propietat de la seva família. A partir d'aquest moment i durant tota la seva vida reuní una importantíssima col·lecció d'objectes arqueològics i etnològics d'àmbit local. Aquests objectes formen part actualment de la col·lecció del Museu Arqueològic Municipal de Manacor, després que el 1926, així com ho havia disposat Mn. Joan Aguiló el 1924, any en què va morir a Manacor, l'Ajuntament adquirís dita col·lecció, en mans dels hereus d'Aguiló.